

УДК 316.34

DOI: [https://doi.org/10.17721/upj.2024.1\(21\).7](https://doi.org/10.17721/upj.2024.1(21).7)

Остапенко І. В.,

кандидат психологічних наук,
завідувачка відділу
психології політичної поведінки молоді,
Інститут соціальної та політичної
психології НАПН України
E-mail: ostapenko.iryana.vit@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6710-5964
Researcher ID: V-3216-2017

СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ В УЯВЛЕННЯХ МОЛОДІ ПРО МАЙБУТНЄ

Актуальність дослідження зумовлена потребою виявлення особливостей взаємозв'язку національної ідентичності та уявлень української молоді про майбутнє. Мета статті полягає у висвітленні результатів якісного фокус-групового дослідження особливостей прояву національної ідентифікації в уявленнях молоді про майбутнє.

За результатами дослідження встановлено, що національна ідентичність молодих українців формується навколо політичної нації, а не приналежності до етносу. Велике значення у почутті причетності відіграють мова, культура та історія. Українську націю більшість молодих людей характеризують як монолітну, цілісну, згуртовану. Встановлено, що через війну національна ідентичність стала більш яскраво вираженою та прозахідною.

Визначено контури можливих сценаріїв розвитку української політичної нації: 1) зростання згуртованості; 2) радикалізація; 3) тяжіння до авторитаризму; 4) успішний демократичний розвиток; 5) ізоляціонізм; 6) боротьба за відновлення незалежності (у випадку військової поразки).

Уявленням про власне майбутнє української молоді властива невизначеність через війну. Майбутнє в першу чергу пов'язане з Україною як державою, яка для них є найвищою цінністю. Молодь відчуває проблеми з плануванням майбутнього на нетривалу часову перспективу (до року). Їм набагато легше уявляти його через 5-30 років, що пов'язано з бажанням «пропустити» період війни і уявляти вже щасливий

повоєнний час. Однак переважна більшість молодих людей впевнена в собі і вважає, що майбутнє залежить більше від них, ніж від обставин. Майбутнє України в уявленнях молоді пов'язане передусім з відновленням, відбудовою, розвитком, успішними реформами. Наша країна може стати прикладом для інших у відстоюванні незалежності. Водночас молодь припускає можливість виникнення ризиків, пов'язаних з негативними наслідками війни (економічна криза, воєнна криза, авторитаризація країни). Молоді люди вважають, що сприяти наближенню позитивного сценарію розвитку України в майбутньому можна завдяки донатам на потреби армії, через участь в суспільних проєктах, усвідомлений вибір та контроль влади шляхом суспільного розголосу корупційних скандалів. Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні можливих напрямків розвитку повоєнної державної освітньої політики в контексті євроінтеграції.

Ключові слова: національна ідентифікація, проєктування майбутнього, національна ідентичність, війна, уявлення студентської молоді, сценарії розвитку політичної нації, фокус-групове дослідження.

Вступ

Постановка проблеми. Уявлення молоді про своє майбутнє завжди були в центрі уваги психологів. Через проєктування майбутнього почастіш знаходить свій вираз процес національної ідентифікації. Ще більшої значущості цей зв'язок набуває у воєнний час, оскільки зміни, викликані воєнними діями, спричинили деструктивний вплив на плани сотень тисяч молодих людей, і спонукали багатьох з них замислитись про питання своєї національної ідентифікації, чи переосмислити її. Тому, вважаємо за доцільне розглянути те, як виявляється національна ідентичність в уявленнях про майбутнє української молоді, та як ці уявлення, в свою чергу, впливають на національну ідентифікацію.

Теоретичний аналіз

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виокремлення нерозв'язаних частин загальної проблеми. Вивчення особливостей уявлень про майбутнє є важливим напрямом сучасних психологічних досліджень. Науковцями було розроблено низку цікавих ідей та концептуальних положень. Зокрема, Т. М. Титаренко запропоновано модель самоконституювання особистості, К. О. Черемних проаналізовано моделі

конструювання майбутнього, Л. А. Лепіховою визначено роль соціально-психологічних властивостей особистості у плануванні майбутнього та особливості впливу соціальної ситуації на перспективи планування майбутнього (Титаренко, Злобіна & Лепіхова, 2012). Крім того, важливим напрямом є вивчення впливу уявлень про майбутнє на поточну активність (Baumeister, Maranges & Sjöstad, 2018). Також предметом уваги є вплив попереднього досвіду на уявлення про майбутнє (Krafft, 2022). З початком повномасштабного вторгнення з'явилися дослідження, які розглядають оптимістичні уявлення про майбутнє у якості спонтанного способу самодопомоги та саморегуляції в умовах війни (Вельдбрехт & Тавровецька, 2023). Не залишаються поза увагою психологів процеси національної ідентифікації. Науковці виокремлюють певні типи та форми національної ідентичності, а також чинники їх розвитку (Хазратова, 2016; Castells, 2010); досліджують сприймання національних символів (Слосаревський, 2021). Вчені намагаються аналізувати динаміку розвитку національної ідентичності (Воропаєва, 2016; Wodak, de Cillia, Reisigl & Liebhart, 2009), вивчають вплив комунікативних практик на національну самоідентифікацію (Жадан, 2016; Остапенко, 2016). Однак взаємозв'язок уявлень про майбутнє та національної ідентифікації молоді у період військових дій поки що вивчено недостатньо.

Мета статті полягає у висвітленні результатів якісного фокус-групового дослідження особливостей прояву національної ідентифікації в уявленнях молоді про майбутнє.

Методологія дослідження

У наших публікаціях ми висвітлювали результати попередніх етапів емпіричного дослідження регіональних особливостей національної ідентифікації в уявленнях молоді про майбутнє. Зокрема, було виявлено особливості візуалізації уявлень про власне майбутнє і майбутнє України, а також про свій регіон (Остапенко, 2022); встановлено регіональні відмінності в національній ідентифікації та уявленнях про майбутнє української молоді (Остапенко, 2023); визначено факторну структуру національної ідентичності та уявлень про майбутнє учнівської та студентської молоді (Остапенко, & Соснюк, 2023). Заключним етапом емпіричного дослідження національної ідентифікації молоді у проектуванні майбутнього було фокус-групове дослідження, проведене для уточнення результатів попередніх етапів. Особливий акцент в межах даного дослідження було зроблено на вивченні особливостей прояву національної ідентифікації та

можливих сценаріїв розвитку української політичної нації в уявленнях молоді про майбутнє. Всього було проведено 4 фокус-групи, в яких взяли участь 32 особи – чоловіки та жінки з різних регіонів України, віком від 18 до 35 років, по 8 осіб в кожній групі. Середня тривалість кожної групи 2 години.

Результати і дискусія

Виклад основного матеріалу. Аналіз результатів фокус-групових дискусій дозволив визначити тенденції прояву національної ідентичності в уявленнях молоді про майбутнє. Зокрема, було встановлено, що національна ідентичність українців формується навколо політичної нації, а не приналежності до етносу. Велике значення у почутті причетності відіграють мова, культура, історія та місце (країна) народження. Українську націю більшість молодих людей характеризують як монолітну, цілісну, згуртовану.

Також, на думку респондентів, через війну національна ідентичність стала більш яскраво вираженою та суб'єктивно значущою. Більшість українців стали патріотичнішими. Молоді люди вважають, що історично українська ідентичність завжди корелювала з прозахідними політичними поглядами. Також студенти відзначають тенденцію до поляризації, коли більшість населення налаштована патріотично, тоді як менша частина, яка була проросійськи налаштована, стала радикально проросійська і підтримує вторгнення.

Нами було виявлено наступні тенденції в національній ідентифікації молоді. Досліджувані вважають, що українцям як нації властиві такі характеристики (у порядку частоти згадування): демократичність; згуртованість (хоча на групах відзначалось, що єдність зазвичай виникає за критичною межею, коли існує загроза існуванню держави, а потім знову відбувається радикалізація); прагнення змін; недовіра до влади; радикальність; здатність зберігати спільність в історії і під окупацією; громадянська свідомість; активність; роз'єднаність в мирні часи; працьовитість (невибагливість до умов праці); правовий нігілізм; адаптивність; наївність; поверховість.

На думку молоді, українці як нація відрізняються від інших (у порядку частоти згадування): радикальною активністю; нескореністю, здатністю стояти до кінця та правовим нігілізмом; високою здатністю протистояти труднощам і приховувати біль; здатністю брати на себе відповідальність і діяти у складних ситуаціях; акцентованістю уваги на питаннях національної ідентичності.

Серед цінностей, які є важливими для українців, респондентами називались (у порядку частоти згадування): свобода; демократія; здатність до самоорганізації; краса природи; люди; рівність, в тому числі чоловіка та жінки; освіта; адаптивність; спонтанність; здатність не боятися новизни; жага до життя; прагнення кращого та вміння цього досягати; сила волі. На думку молоді, справжній українець повинен бажати в першу чергу свободи, особистого благополуччя, але не забувати про приналежність до нації, а також рухатися, розвиватися, прагнути більшого, будувати власну потужну державу та жити в ній.

На думку молоді, справжній українець зобов'язаний (у порядку частоти згадування): розвивати і пишатися своєю мовою, культурою та історією; згуртуватися (один – за всіх і всі – за одного); робити все, що в його силах на користь України; народжувати дітей; не соромитися того, що ти – українець; робити свій вклад у боротьбу з агресором; відстоювати свої права; діяти у відповідності із законом, відійти від корупційного мислення і кумівства; створювати продуктивні групи для конкуренції з іноземним бізнесом; гідно представляти нашу націю за кордоном; відмовитись від жадібності; займатися самоосвітою, мати свободу думки; контролювати владу. А не повинен робити справжній українець (у порядку частоти згадування): продовжувати корупційні практики і кумівство; порушувати закон; сваритися із своїми співгромадянами; бути зрадником (в тому числі відчувати байдужість до втрати територіальної цілісності держави); перекладати відповідальність на інших; бездумно (емоційно) обирати владу; бути жертвою, прибіднятися; не відчувати відповідальності перед іншими; псувати імідж українців за кордоном. Варто відзначити, що серед зобов'язань українця респондентами не називався обов'язок захищати свою країну.

Національна ідентичність українців, на думку учасників дослідження, змінилася з початку війни – стала більш чіткою і прозахідно орієнтованою. Тенденція розвитку ідентичності в бік проєвропейської може зберегтися, а українці мають стати більш відповідальними соціально та в правовому відношенні. На думку респондентів, проросійський табір у суспільстві, який зараз став більш маргіналізованим, але все ще існує, має зникнути (поїхати в росію або нести кримінальну відповідальність).

Сценарії розвитку політичної нації українців. На думку молодих людей, політична нація українців може розвиватися під впливом воєнних дій в бік більшого згуртування, але, на жаль, в таких умовах важко уникнути ухилу в сторону авторитаризму та обмеження свободи сло-

ва. Війна також може радикалізувати націю і пробудити в ній найгірші прояви, що неодноразово спостерігалось в історичній ретроспективі. Крім того, на думку частини досліджуваних, останнім часом українцям властива схильність до підтримки простих рішень на кшталт «всіх розстріляти», хоча номінально ці громадяни притримуються цінностей демократичної правової держави. При цьому вони мають низьку довіру до правоохоронної та судової системи, а за таких умов не можуть бути впевненими в справедливості рішення щодо призначення винних та вироку в цілому.

Респонденти вважають, що прозахідний вектор розвитку України може втрачати популярність одночасно з погіршенням відносин із західними партнерами, яке час від часу спостерігається на даному етапі і може продовжитися в майбутньому. Також може посилюватись тенденція до ізоляціонізму на тлі недостатньої військової підтримки з боку заходу, а політичні еліти можуть штучно створити ситуацію, що сприятиме домовленостям з росією.

У тому випадку, якщо Україна переможе завдяки НАТО, посилюватиметься прозахідний вектор розвитку національної свідомості і це закладе підвалини для інтеграції України в ЄС і НАТО. Від бажання політичних еліт залежатиме, чи буде демократизація лише декларативною, чи сутнісною та змістовною. Процес повоєнної відбудови сприятиме згуртуванню нації.

Сценарій, за якого Україна може зазнати поразки у війні, який категорично відкидався у 2022 році, з'явився в уявленнях молоді наприкінці 2023 року. За такого перебігу подій, на думку респондентів, національна згуртованість зростатиме для боротьби з окупантами. В якості ілюстрації молоді люди наводять історичні приклади українців, котрі боролися за збереження національної ідентичності.

Досить цікаві тенденції були виявлені в уявленнях молоді про власне майбутнє. Для більшості респондентів воно в першу чергу пов'язане з Україною, це для них – найвища цінність. При цьому саме майбутнє є невизначеним, оскільки його важко уявити через війну. Респонденти вказують, що воно буде пов'язаним передусім з відновленням, реформами, війною, але при цьому країна буде розвиватися. Молодь бачить його світлим, добрим, благополучним (Рис. 1). Свою місію в майбутньому вони бачать у своєму перебуванні в Україні, допомозі українцям, залученні їх до суспільної роботи. Також вони мають наміри допомагати Україні рости краще покоління, створювати сім'ї. Молодих людей не влаштовує у власному майбутньому потреба докладати екстра зусиль, щоб повернути те, що вони втратили, склад-

ність організації безпечного простору. Значна частина респондентів відзначає складність адаптації до нових умов. Найбільше молоді люди хочуть досягти в майбутньому (в порядку частоти згадування) стабільності; визначеності; задоволеності собою; щастя; безпеки; задоволеності життям; миру в душі; створення сім'ї, дітей; фінансового благополуччя; знайти джерело енергії; гармонійного розвитку; балансу між особистим життям та роботою; спонтанності; продовження цікавих соціальних проєктів.

Асоціації			Емоції		
Розвиток	Гроші	Люди	Наснага	Натхнення	
Людяність	Кохання	Тепло	Надія	Страх	Спокій
Робота	Безпека	Проблеми	Інтерес	Тривога	
Технологізація		Насиченість	Безпека	Впевненість	
Сервіс	Світло	Розваги	Розгубленість	Смуток	
Подорожі	Погіршення ситуації				
Надії			Страхи		
Сім'я	Підтримка	близьких	Втрата віри	Втрати	
Люди	Ідентичність	Сила	Надмірно складні обставини		
Досягнення	інших українців		Людські втрати	Біль	
Робота	Спілкування з друзями		Нестача часу	Власні помилки	
Здатність	відновлюватись		Непередбачувані зміни		
Віра в себе	Творчість	Природа	Втрата близькості		
Віра в гарне майбутнє	Тварини		Страх загубити себе		

Рис. 1. Змістовні компоненти уявлень української молоді про власне майбутнє

Більшість респондентів відчувають проблеми з плануванням майбутнього на нетривалу часову перспективу (до року), їм легше уявити його через 5, 10, 20, 30, 50 років. Частина респондентів будує плани на зовсім короткий термін (до завтра, на тиждень, до 2 місяців). Це пов'язано з бажанням «пропустити» період війни і уявляти вже щасливе повоєнне майбутнє. Переважна більшість молодих людей впевнена в собі і вважає, що майбутнє залежить більше від них, ніж від обставин (70/30%). Окремі респонденти, навпаки, оцінюють вплив обставин у 70%, але зазначають, що дуже важливо, як людина реагує на обставини.

Схожі тенденції відстежуються і в уявленнях молоді про майбутнє України. На думку молоді, у майбутньому нашу країну після перемоги

(на яку всі висловлюють сподівання) очікує відновлення, відбудова, розвиток, успішні реформи, більш відповідальне ставлення громадян до вибору влади. Вона має стати прикладом для інших країн у відстоюванні незалежності. Також можливі такі негативні наслідки війни, як економічна криза, воєнна криза, авторитаризація країни (Рис. 2). У випадку ж поразки буде довгий шлях боротьби за відновлення незалежності. Молоді люди вважають, що сприяти наближенню позитивного сценарію розвитку України в майбутньому можна завдяки донатам на потреби армії, через участь в суспільних проектах, усвідомлений вибір та контроль влади шляхом суспільного розголосу корупційних скандалів.

Таким чином, визначено контури можливих сценаріїв розвитку української політичної нації: 1) зростання згуртованості; 2) радикалізація; 3) тяжіння до авторитаризму; 4) успішний демократичний розвиток; 5) ізоляціонізм; 6) боротьба за відновлення незалежності (у випадку військової поразки). Звісно, це лише результат пошукового якісного дослідження. Міра поширеності даних сценаріїв в уявленнях молоді має бути додатково встановлена в межах розширеного кількісного дослідження.

Асоціації	Емоції
Відновлення Лідерство Розвиток Приклад для інших країн Диференціація від росії Психологічні і соціальні проблеми Люди з обмеженими можливостями Ніж у тризубі	Надія Сила Відрада Хвилювання з надією Смуток
Надії	Страхи
Люди Історія Дух українців «Без надії таки сподіваюсь» Згуртованість нації Волонтери	Марні втрати Небезпека Погіршення ситуації Виснаження зовнішньої підтримки Авторитаризація країни Обмеження свободи слова Заборои на критику влади

Рис. 2. Змістовні компоненти уявлень української молоді про майбутнє України

Серед ситуацій, які мали найбільший вплив на майбутнє, молодь називає: війну, карантин, обидві з яких як результат мають невизначеність, а також переїзд в іншу країну на початку вторгнення, роботу, ситуації хвороби. Також окремі респонденти відзначають негативний вплив на уявлення про майбутнє новини про кадрові перестановки в армії. Щодо груп впливу на майбутнє, то тут, на думку молоді, провідне значення має сім'я, а також загалом українці, військові, поранені, стійкість яких вражає.

На думку респондентів, загалом майбутнє залежить від освіти, але в Україні вона не цінується. Якщо планувати переїзд в іншу країну, то освіта для майбутнього необхідна, а якщо залишатися в Україні - то ні. В реалізації життєвих планів освіта може сприяти в отриманні гарної роботи, а також розвиває критичне мислення, допомагає в регуляції внутрішньої сфери, в комунікації, сприяє опануванню моделей роботи з людьми та особистісному розвитку.

В освіті в Україні молоді подобається (в порядку частоти згадування): ґрунтовні знання; високі стандарти знань і вмінь («наприклад, на відміну від України, в Німеччині проблема з діагностикою у лікарів»); наявність ЗНО як умова неупередженого оцінювання знань для вступу; доступність освіти для різних верств населення; широкий профіль; великий обсяг знань; ініціативність викладачів і студентів; існування рамок, стандартів; те, що є змога відійти від програми, імпровізувати; структурованість; динамічність навчання (воно не затягується); цифровізація; організація навчання; заходи.

В освіті в Україні молоді не подобається (в порядку частоти згадування): набуття невеликої кількості практичних навичок; високе навантаження; велика кількість домашніх завдань і перекладання значної частини відповідальності за знання на батьків та самих учнів; низьке матеріальне забезпечення вчителів, викладачів, що впливає на якість їх роботи; ригідність до змін; складність навчання на програмі мобільності; нецікава організація наукової роботи («не весело, хочеться більше живої роботи»); недостатня фінансова підтримка спорту; корумпованість; можливість все купити.

На думку молоді, найбільш привабливі країни з точки зору освіти: Швеція, Фінляндія, Канада, Польща, Британія, Нідерланди, США. Найбільш непривабливі: Китай, Японія, Корея через високе навантаження і відсутність індивідуального підходу.

Висновки

За результатами здійсненого фокус-групового дослідження особливостей прояву національної ідентифікації в уявленнях молоді про майбутнє можна зробити такі висновки:

1. Встановлено, що через війну національна ідентичність стала на думку молоді більш яскраво вираженою та прозахідною. Національна ідентичність молодих українців формується навколо політичної нації, а не приналежності до етносу. Велике значення у почутті причетності відіграють мова, культура та історія. Українську націю більшість молодих людей характеризують як монолітну, цілісну, згуртовану.

2. Визначено контури можливих сценаріїв розвитку української політичної нації: 1) зростання згуртованості; 2) радикалізація; 3) тягіння до авторитаризму; 4) успішний демократичний розвиток; 5) ізоляціонізм; 6) боротьба за відновлення незалежності (у випадку військової поразки).

3. Майбутнє України в уявленнях молодих людей пов'язане передусім з відновленням, відбудовою, розвитком, успішними реформами. Наша країна може стати прикладом для інших у відстоюванні незалежності. Водночас молодь припускає можливість виникнення ризиків, пов'язаних з негативними наслідками війни (економічна криза, воєнна криза, авторитаризація країни). Молоді люди вважають, що сприяти наближенню позитивного сценарію розвитку України в майбутньому можна завдяки донатам на потреби армії, через участь в суспільних проектах, усвідомлений вибір та контроль влади шляхом суспільного розголосу корупційних скандалів.

4. Встановлено, що уявленням української молоді про власне майбутнє властива невизначеність через війну. Майбутнє в першу чергу пов'язане з Україною як державою, яка для них є найвищою цінністю. Молодь відчуває проблеми з плануванням майбутнього на нетривалу часову перспективу (до року). Набагато легше уявляти його через 5-30 років, що пов'язано з бажанням «пропустити» період війни і уявляти вже щасливий повоєнний час. Однак переважна більшість молодих людей впевнена в собі і вважає, що майбутнє залежить більше від них, ніж від обставин. Наявність вищої освіти загалом розглядається як чинник, що впливає на майбутнє, але в Україні вона не цінується і не гарантує успішної професійної самореалізації.

Подальші перспективи полягають у визначенні міри поширеності сценаріїв розвитку політичної нації в уявленнях молоді в межах розширеного кількісного дослідження та їх врахуванні при визначенні

можливих напрямків повоєнної державної освітньої політики в контексті євроінтеграції.

Декларація про конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність потенційних конфліктів інтересів стосовно дослідження, авторства та / або публікації цієї статті.

Фінансування. Дослідження було проведено в межах науково-дослідної теми «Регіональні особливості ідентифікації учнівської та студентської молоді як чинник державної освітньої політики» (номер державної реєстрації: 0122U000669) відділу психології політичної поведінки молоді Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.

Список використаних джерел

Baumeister, R. F., Maranges, H. M., & Sjästad, H. (2018). Consciousness of the future as a matrix of maybe: Pragmatic prospection and the simulation of alternative possibilities. *Psychology of Consciousness: Theory, Research, and Practice*, 5(3), 223–238.

Castells, M. (2010). *The Power of Identity*. Malden MA : Blackwell.

Hall, E. T. (1990). *Hidden Differences: Studies in International Communication*. Hamburg : Grunder & Jahr.

Krafft, A. M. (2022). *Our hopes, our future: Insights from the hope barometer*. Springer. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/367658547_Our_Hopes_Our_Future_Insights_from_the_Hope_Barometer

Wodak, R., de Cillia, R., Reisigl, M., & Liebhart, K. (2009). *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh : EUP.

Вельдбрехт, О., & Тавровецька, Н. (2023). Оптимістичні уявлення про майбутнє – спонтанний спосіб самопомогі та саморегуляції в умовах війни. *Проблеми політичної психології*, 13(27), 43–56. <https://doi.org/10.33120/porp-Vol13-Year2023-123>

Жадан, І. (2016). Комунікативні практики як чинник громадянської і національної самоідентифікації: теоретико-методологічні засади дослідження. *Проблеми політичної психології*, 3(17), 3–11.

Остапенко, І. В. (2016). Концептуальні засади дослідження комунікативних бар'єрів національної та громадянської самоідентифікації. *Український психологічний журнал*, 2(2), 73–84.

Остапенко, І. В. (2022). Особливості прояву регіональної ідентифікації молоді в умовах військових дій. А. Б. Коваленко, І. В. Остапенко (Ред.), *Матеріали круглого столу «Проблеми розвитку ідентичності особистості в освітньому просторі»* (м. Київ, 20 жовтня, 2022 р.), (с. 35–42). Київ : Міленіум.

Остапенко І. В. (2023). Регіональні відмінності в національній ідентифікації та уявленнях про майбутнє української молоді. А. Б. Коваленко, І. В. Остапенко (Ред.), *Матеріали II круглого столу «Проблеми розвитку ідентичності особистості в освітньому просторі»* (м. Київ, 19 жовтня 2023 р.), (с. 67–74). Київ : Міленіум, ВЦ «Просвіта». <http://doi.org/10.33120/IPDEEProceedings-2023>

Остапенко, І. В. & Соснюк, О. П. (2023). Психосемантичне дослідження національної ідентифікації та уявлень про майбутнє молоді різних регіонів України.

Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія, 4, 35–39. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.4.7>

Слюсаревський, М. М. (2021). Зміст і динаміка уявлень українського суспільства про національні символи. *Проблеми політичної психології, 10(24), 9–34.* <https://doi.org/10.33120/popp-Vol24-Year2021-62>

Титаренко, Т. М., Злобіна, О. Г. & Лепіхова, Л. А. (2012). *Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості.* (Монографія). Кіровоград : Імекс-ЛТД.

References

Baumeister, R. F., Maranges, H. M., & Sjästad, H. (2018). Consciousness of the future as a matrix of maybe: Pragmatic prospection and the simulation of alternative possibilities. *Psychology of Consciousness: Theory, Research, and Practice, 5(3), 223–238.*

Castells, M. (2010). *The Power of Identity.* Malden MA : Blackwell.

Hall, E. T. (1990). *Hidden Differences: Studies in International Communication.* Hamburg : Grunder & Jahr.

Krafft, A. M. (2022). *Our hopes, our future: Insights from the hope barometer.* Springer. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/367658547_Our_Hopes_Our_Future_Insights_from_the_Hope_Barometer

Wodak, R., de Cillia, R., Reisigl, M., & Liebhart, K. (2009). *The Discursive Construction of National Identity.* Edinburgh : EUP.

Veldbrecht, O., & Tavrovetska, N. (2023). Оптимистичні уявлення про майбутнє - спонтанний спосіб самопомочі та саморегуляції в умовах війни [Optimistic ideas about the future are a spontaneous way of self-help and self-regulation in the conditions of war]. *Problemy politychnoyi psykholohiyi, 13(27), 43–56.* [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol13-Year2023-123>

Zhadan, I. (2016). Комунікативні практики як чинник громадянської і національної самоідентифікації: теоретико-методологічні засади дослідження [Communicative practices as a factor of civic and national self-identification: theoretical and methodological foundations of the study]. *Problemy politychnoyi psykholohiyi, 3(17), 3–11.* [in Ukrainian].

Ostapenko, I. V. (2016). Концептуальні засади дослідження комунікативних бар'єрів національної та громадянської самоідентифікації [Conceptual principles of the study of communicative barriers of national and civic self-identification]. *Ukrayinskyy psykholohichnyy zhurnal, 2(2), 73–84.* [in Ukrainian].

Ostapenko, I. V. (2022). Особливості прояву регіональної ідентифікації молоді в умовах військових дій [Peculiarities of the manifestation of regional identification of youth in the conditions of military operations]. A. B. Kovalenko, I. V. Ostapenko (Red.), *Materialy kruhloho stolu «Problemy rozvytku identychnosti osobystosti v osvithnomu prostori»* (m. Kyiv, 20 zhovtnya, 2022), (pp. 35–42). Kyiv : Milenium. [in Ukrainian].

Ostapenko, I. V. (2023). Регіональні відмінності в національній ідентифікації та уявленнях про майбутнє української молоді. [Regional differences in national identification and ideas about the future of Ukrainian youth]. A. B. Kovalenko, I. V. Ostapenko (Red.), *Materialy II kruhloho stolu «Problemy rozvytku identychnosti osobystosti v osvithnomu prostori»* (m. Kyiv, 19 zhovtnya 2023), (pp. 67–74). Kyiv : Milenium, VTS «Prosvita». [in Ukrainian].

Ostapenko, I. V. & Sosniuk, O. P. (2023). Psykhosemantychne doslidzhennya natsional'noyi identyfikatsiyi ta uyavlen pro maybutnye molodi riznykh rehioniv Ukrainy [A psychosemantic study of national identification and ideas about the future of youth in different regions of Ukraine]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Psykholohiya*, 4, 35–39. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.4.7>

Slyusarevskyy, M. M. (2021). Zmist i dynamika uyavlen ukrayinskoho suspilstva pro natsionalni symvoly [The content and dynamics of Ukrainian society's perceptions of national symbols]. *Problemy politychnoyi psykholohiyi*, 10(24), 9–34. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol24-Year2021-62>

Tytarenko, T. M., Zlobina, O. H. & Lyepikhova, L. A. (2012). *Yak buduvaty vlasne maybutnye: zhyttyevi zavdannya osobystosti [How to build one's own future: life tasks of the individual]*. (Monografija). Kirovohrad : Imeks-LTD. [in Ukrainian].

Abstract

Ostapenko I. V.,
PhD (Candidate of Psychological Sciences),
Head of Department for Psychology of
Youth Political Behavior,
Institute for Social and Political Psychology
of NAES of Ukraine
E-mail: ostapenko.iryana.vit@gmail.com

SCENARIOS OF UKRAINIAN POLITICAL NATION DEVELOPMENT IN THE YOUTH'S REPRESENTATIONS ABOUT THE FUTURE

The relevance of the study is caused by the need to identify the features of the relationship between national identity and Ukrainian youth's representations about the future. The aim of the article is to highlight the results of a qualitative focus group study of the peculiarities of the manifestation of national identification in young people's ideas about the future.

According to the results of the study, it was established that the national identity of young Ukrainians is formed around a political nation, not belonging to an ethnic group. Language, culture and history play a big role in the sense of belonging. The Ukrainian nation is characterized by the majority of young people as monolithic, integral, united. Because of the war, national identity has become more pronounced and pro-Western.

The contours of possible scenarios for the development of the Ukrainian political nation have been outlined as follows: 1) cohesion growth; 2) radicalization; 3) leaning towards authoritarianism; 4) successful democratic development; 5) isolationism; 6) struggle for the independence restoration (in case of military defeat).

Uncertainty due to the war is characteristic of Ukrainian youth's representations about their own future. The future is primarily connected with Ukraine as a state that is the highest value for them. Young people have some problems with planning the future for a short time perspective (up to a year). It is much easier to imagine it in 5-30 years, which is connected with the desire to «skip» the war period and imagine a happy post-war time. However, the vast majority of young people are self-confident and believe that the future depends more on them than on circumstances. In the minds of young people, the future of Ukraine is connected primarily with recovery, reconstruction, development, and successful reforms. Our country can become an example for others in defending independence. At the same time, young people assume the possibility of risks associated with the negative consequences of war (economic crisis, military crisis, authoritarianization of the country). Young people believe that it is possible to contribute to the approximation of a positive scenario for the development of Ukraine in the future thanks to donations for the needs of the army, through participation in social projects, conscious choice and control of the authorities through public disclosure of corruption scandals. Prospects for further research consist in the determining possible directions for the development of state educational policy in the context of European integration.

Key words: *national identification, planning the future, national identity, war, student youth's representations, scenarios of the development of a political nation, focus group research.*

Отримано – 12 травня 2024
Received – May 12, 2024

Рецензовано – 15 травня 2024
Revision – May 15, 2024

Прийнято – 17 травня 2024
Accepted – May 17, 2024